

Et brikkevevd bånd fra vikingtiden, og om å feste tråden med en knute

Tekst: Randi Stoltz, 30.08.2018

Foto: Spot studio

B5625, Vangsnes, Sogn og Fjordane, tilhører Universitetsmuseet i Bergen. Funnet består av en rekke tekstilfragmenter, deriblant snorer, to biter av et plissert stoff og 2 vevde bånd.

Det plisserte stoffet er i lerretsbinding, z-spunnet en-trådet garn og tettheten er 28/15 tråder pr cm, altså en meget fin renningsrips. En analyse fra Institute Textile de France fra 1985 viser at fibrene er saueull, og at det inneholder indigotin, altså er det sannsynligvis farget med vaid.

Det er ikke mulig å si med sikkerhet hva slags plagg dette har vært – serk eller kjole? Men vi kan forestille oss at plagget har ført seg lett og grasiøst omkring den som har båret det, så tynt og fint som det må ha vært.

Det ene båndet er uten mønster, men så likt det mønstrete båndet i fasong at det kan tenkes at de har vært sydd sammen. Så til det mønstrete båndet, som er hovedsaken her.

Brikkevevd bånd med brosjering

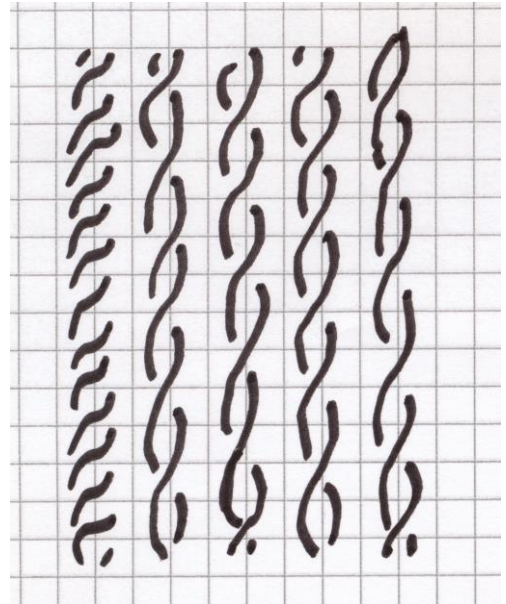
Båndet er ca 1,5 x 10 cm og består av en stor og tre små biter, den store er 8 cm. Materialet er ull. Mønsteret er brosjert, delvis tydelig, delvis ødelagt og noen steder helt borte. Trådene er z-spunnet og s-tvunnet, og kan se ut som brosjeringstrådene er noe mykere/tykkere enn renningstrådene.

Det er mulig å gjenkjenne fargene når man kommer tett på. Det er tydelige blåtoner i renningen, og tydelige rødtoner i de fleste av figurene. Denne observasjonen får god hjelp fra baksiden av båndet, der kan man følge den røde tråden fra figur til figur. Noen figurer har en lysere farge, kanskje gul eller grønn?

Jeg fikk se på båndet i mikroskop i desember 2017. Det ble tatt bilder av for- og bakside som jeg kunne arbeide videre med hjemme. Jeg fikk også se Hana Lukesovas tegning av båndet med fargete mønsterforslag.

Bunnveven

Båndet har en kantbrikke på hver side, typisk brikkevevd med snodde tråder mot høyre, 4 i hver brikke. Midtpartiet har 18 brikker. Trådene snor seg for hvert annet innslag, alternerende for annenhver brikke, og i samme retning som kantene. Altså to tråder pr brikke, tredd alternerende a-c og b-d, og dreininger i en retning hele veien. Det blir en form for diagonalvev med retning mot høyre. Jeg valgte først vaidfarget Mora redgarn (20/2), men syntes det ble litt for tykt og laget en ny renning i et tynnere garn, vaidfarget Siv kamgarn (28/2). Brosjeringen trekker veven ut i bredden.

Brosjeringen

Brosjeringsteknikk kjennetegnes ved tråd-strekk som går på tvers av renningen. To svastikafigurer, en gul og en rød, er tydelige. De roterer i hver sin retning. I tillegg kommer trekantene (utfylling mellom figurene), og rester av figurer som kan ha vært svastikaer. Det er tydelige huller etter brosjering flere steder, kan det også ha vært svastikaer? Og hvordan kan de ha forsvunnet så totalt, kan brosjeringen ha vært utført i lin? Lin er plantefiber, og råtner fort, mens ull og silke består av proteiner og overlever mye lenger i jorden. På fotografiet kan det se ut som det ligger noen fibre på tvers på baksiden under et av de åpne feltene – kan det være rester av den forsvunne brosjeringstråden? Det er det ikke mulig for meg å finne ut av.

Et tekstilarbeid leses alltid best fra baksiden. Trekantene mellom figurene opptrer i par, og det er lange strekk mellom dem, så veveren må ha utført figurene parallelt med samme tråd. Den røde brosjeringstråden kan følges mellom figurene. Noen steder er det tydelig at figurene er avsluttet/påbegynt med en knute, det er jo ikke særlig pent, men baksiden har ikke vært viktig for denne veveren. De forsvunne figurene har vært laget med gjennomgående brosjering, det viser de tydelige hullene. De to velbevarte svastikaene har også ganske godt bevarte baksider. Tråd-strekkene både på retten og vrangen ble studert og tegnet inn i ruteark. At baksiden var nøkkelen til teknikken, var klart, men å finne trådens vei gjennom figuren var likevel ikke helt enkelt.

Første brosjeringsforsøk

Jeg trodde brosjeringsstingene gikk over 1 brikke, og vevde en figur der brosjeringstråden går over 1, under 1, over 1 osv. Resultatet ble for svakt.

Andre brosjeringsforsøk

Det kan se ut som de to stingene ligger litt over hverandre. Jeg prøvde med samme mønster, men i soumak, altså over 2, tilbake under 1, over 2. Resultatet ble kraftig og fint, men overlappingen mellom trådene er for stor, og baksiden stemte slett ikke.

Tredje brosjeringsforsøk

Jeg tok en nærmere titt på stingene, og bestemte meg for å prøve brosjeringssting over 2 brikker. Kunne overlappingene skyldes at brosjeringstråden slynges rundt trådene? Det minner om slyngsmett (soumak). Jeg tegnet opp det nye forslaget fra forsiden av båndet. Deretter tegnet jeg inn stingene fra baksiden for å finne trådens vei gjennom figuren. Figuren sett fra forsiden er hel, baksiden er delvis skjult, delvis ødelagt, men siden figurene er symmetriske kommer man langt med at mer enn halvparten er tydelig. Det ble en ny gjennomveving, og både for og bakside ser nå ut til å stemme temmelig bra. Alle gode ting er tre!

Hele båndet

Båndet har tydelig merke etter en skålspenne. Har det sittet på selekjolen mellom spennene, kan det ha vært minst 20 cm langt.

Med teknikken på plass, kan man lage replika som gjengir funnet som det ser ut i dag. Man kan også gå et skritt videre og fylle ut med noen kvalifiserte gjetninger. Rester av brosjerte figurer tyder på at det har vært tre svastikaer til, to røde og en gul/grønn. Men hva med figurene som er borte, er det noen informasjon i hullene? Trekanter har det vært flere av, antakelig har de fulgt de midtstilte figurene hele veien. Et av de tomme feltene inneholder mange huller, det kan se ut som en rombe. Men se på svastikafigurene vi har dokumentert: Tegner man opp alle hullene, uten brosjering, er det kun 4 prikker, en langs hver side, som mangler i romben. Jeg synes det tette hullete feltet kan ligne en svastika, samme størrelse som de andre. En svastika går over 14 innslag. Noen steder er det tydelig at to svastikaer ligger «hånd i hånd», tett inntil hverandre. Alle de tre åpne feltene går over 14 innslag, så kanskje har båndet bestått av en rad svastikaer, som perler på en snor?

Vangsnes og Køstrup – to blå søstre

Brosjering er vel dokumentert fra vikingtiden (Birka, Sverige og Oseberg, Vestfold), men denne varianten var ukjent for meg. Skjønt ikke helt – jeg har sett det brikkevevde båndet fra Køstrup i Danmark i samme brosjeringsteknikk. Funnet fra Vangsnes nevnes i forbindelse med Køstrup på grunn av plisseringen (Rasmussen/Lønborg 1991 s 179). Begge stoffer er i lerretsbinding og farget blå. Bunnveven til det brikkevevde båndet fra Køstrup er det usikkerhet om, og båndet er kopiert med mange ulike løsninger, lerretsvev, motstilte brikker, kypert osv. Flere analyser går ut på at det er to tråder pr brikke (Rasmussen/Lønborg 1991 s 180). Jeg har testet ulike måter å veve med to tråder på, men det er etter min mening bare en

måte som fungerer, nemlig den samme som er brukt i Vangnesbåndet. Shelagh Lewins skriver engasjert om sin vei fram til samme resultat med Køstrupbåndet, jfr.

http://www.shelaghlewins.com/tablet_weaving/gallery/kostrup_notes.htm.

Teknikken ligger godt i hånden og er fin å arbeide med. Historiske brikkevevere har få kilder å bygge på fra vikingtiden, så Vangnesbåndet vil være et velkomment tilskudd til repertoaret i historiereisemiljøet.

Takk og avslutning

Tusen hjertelig takk til Hana Lukesova, tekstilkonservator på Universitetsmuseet i Bergen, som har sluppet meg inn på konserveringsavdelingen og vært veldig hjelpsom med informasjon, og til de historiske brikkeveverne Ulla Gerner Lund og Shelagh Lewins, som har bidratt raust med sin kunnskap om Køstrupfunnet.

Til slutt tilbake til knutene på baksiden. Hvorfor holder man egentlig på, hva er det som er så tiltrekkende med gamle, brune filler? Best som man sitter og stirrer inn i mikroskopet, dukker det opp noe uventet – for eksempel en knute – og det føles som å få et håndtrykk fra en vever som levde for mer enn 1000 år siden. Kan en vever ha reist mellom Sogn og Fyn i Danmark? Kanskje handler det om et giftermål? Historien blir levende. Man blir berørt. Derfor holder man på.

Kilder

Liisa Rasmussen og Bjarne Lønborg, Dragtrester i grav ACQ Køstrup, Fynske minner 1991

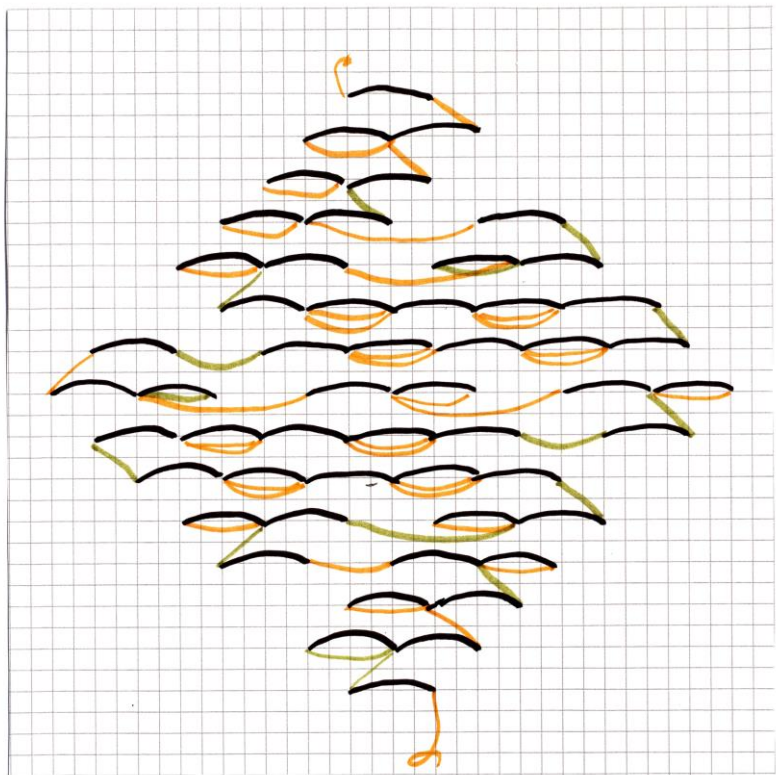
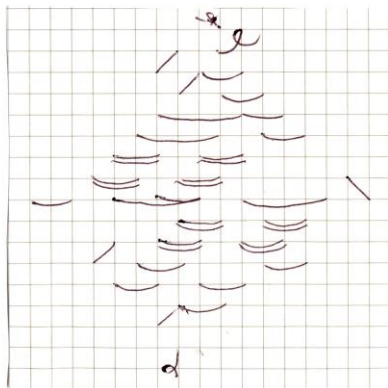
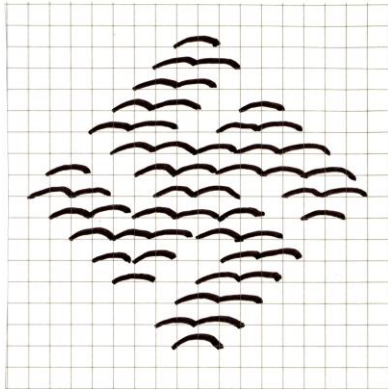
Inger Marie Holm-Olsen, Noen gravfunn fra Vestlandet som kaster lys over vikingtidens kvinnedrakt, Viking 1976

Hilde Tunem, The aprondress from Køstrup (grave ACQ), 2017,

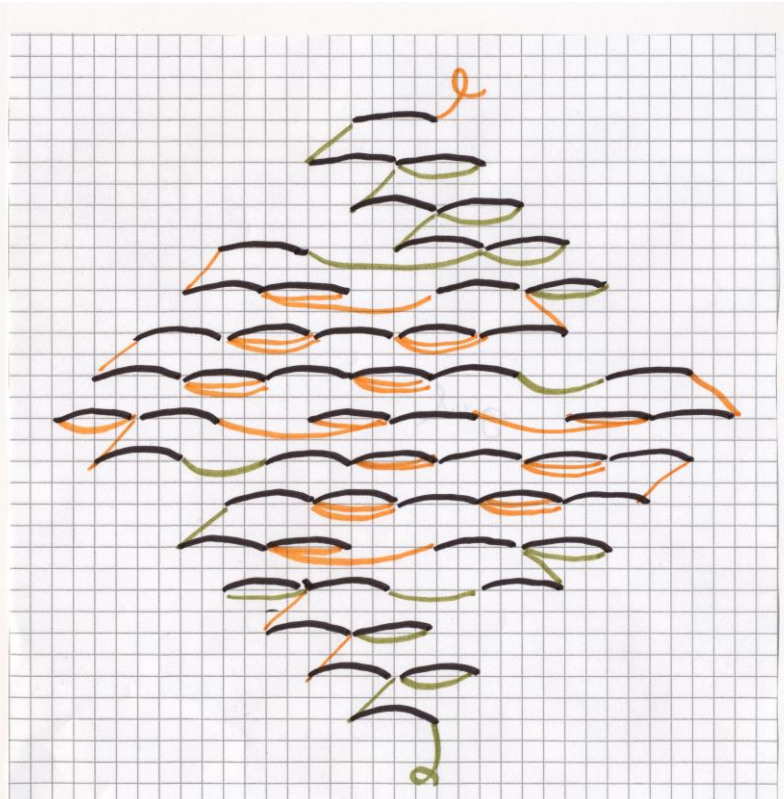
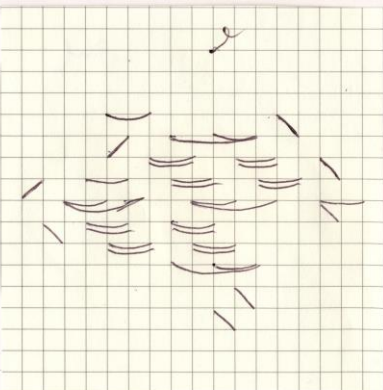
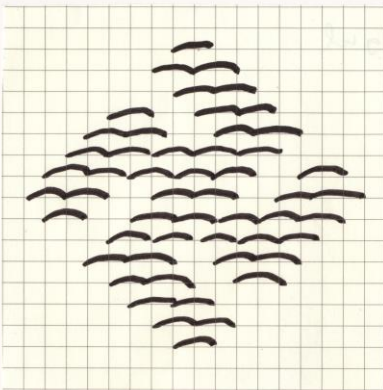
<http://urd.priv.no/viking/kostrup.html>

Shelagh Lewins, My journey with the Køstrup band, 2017, <http://www.shelaghlewins.com>

Rød figur. Tegningene viser forsiden og baksiden. I den store figuren er de koblet sammen, svart strek viser forsiden, oransj er baksiden og grønn er lagt til for å få sammenheng.

Gul figur

Trekanter (mellomfigurer)

